

JOURNAL OF SOCIAL MEDICINE

Päätoimittaja
Riikka Lämsä
editor@socialmedicine.fi

Toimitussihteeri
Suvi Määttä
Puh. 040 5937 048
toimitussihteeri@socialmedicine.fi

Lehden internetsivut
<http://journal.fi/sla>

Julkaisija
Sosiaalilääketieteen yhdistys ry
Socialmedicinska föreningen rf

Julkaisijan osoite
Sosiaalilääketieteen yhdistys
c/o Paula Jääskeläinen
Snellmaninkatu 25 B 19b
00170 Helsinki

Yhdistyksen puheenjohtaja
Peija Haaramo
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
PL 30
00271 Helsinki

Yhdistyksen jäsenisihteeri
Laura Pääkkö
jasensihteeri@socialmedicine.fi

Ilmestymisaikataulu
Neljä numeroa vuodessa (helmikuu, toukokuu, syyskuu
ja joulukuu)

Kirjapaino ja taitto
Kirjapaino Hermes Oy

Tämä julkaisu on saanut TSV:n kautta tieteellisen
julkaisuutoiminnan avustusta, jota opetus- ja
kulttuuriministeriö myöntää Veikkauksen
tuotoista

ISSN 0355-5097
Kirjapaino Hermes Oy 2019

Estääkö ikäsyrrintä tutkimustiedon käytön vanhuspalveluista päättäessä?

Yleisradion toimittaja Tiina Merikanto on todennut, että kaikki viime aikoina esiin tulleet vanhuspalveluiden ongelmat on tiedetty jo kauan (1). Professori Marja Jylhä Tampereen yliopistosta on puolestaan kertonut, ettei vanhuspalveluiden tulevaisuus näytä ainakaan valoisammalta, pakanut tutkimukseen perustuvat tietonsa tiiviiksi paketiksi ja jakanut sitä valtakunnallisille ja paikallisille päättäjille.

Professori Teppo Kröger Jyväskylän yliopistosta vaatii tiedotusvälineissä tutkimuksiinsa perustuen miljoonia lisärahaa, jotta päästäisiin muiden pohjoismaisen tasolle vanhuspalveluiden kattavuudessa, laadussa ja työntekijöiden työhyvinvoinnissa. Kröger työryhmineen kutsuvat iäkkäiden kokemuksia riittämättömistä palveluista hoivaköyhyydeksi ja ovat osoittaneet, että tämä vähöosaisuuden muoto kertyy erityisesti niille, joilla ei ole tukenaan omaisia (2). Tutkimusprofessori Harriet Finne-Soveri on vaatinut arvioitavaksi koko sote-palveluita siitä näkökulmasta miten ikääntyvän väestön palveluiden tarpeeseen voitaisiin vastata (3). Yhteistä kaikille näille ja monille muille tutkijoiden puheenvuoroille on turhautuminen tilanteen heikkenemiseen paremmasta tietopohjasta huolimatta.

Suomessa on tilanne, jossa julkisin varoin tehtävää tutkimusta iäkkäiden palveluista ei oteta poliittisessa päätöksenteossa huomioon. Sipilän hallituskausi on tästä tuore esimerkki. Vanhuspalveluiden rahoituksesta päätettiin säästää julkisissa menoissa 215 miljoonaa euroa (4), vaikka tiedettiin iäkkäiden määrän nopea kasvu,

palveluiden kattavuuden väheneminen ja epäta-
sainen laatu sekä työntekijöiden pitkään jatkunut
ylikuormittuminen (5). Luulisi valtion kirstun
vartijoiden eli valtiovarainministeriön kysyvän
kannattaako tällaista tutkimusta rahoittaa tai
kannattaako poliittisten päättäjien jättää rahoit-
tettu tutkimus huomiotta? Rikki menneen kor-
jaaminen on vaikeampaa ja kalliimpaa kuin koh-
tuullisesti toimivan systeemin kehittäminen.

Vanhuspalveluissa monien sosiaali- ja terveys-
palveluiden tapaan sovelletaan hankintalakia,
joka puolestaan liittyy Euroopan Unionin sään-
nöksiin. Kun hankilakia kirjoitettiin ja sen so-
veltaminen alkoi, toivat suomalaiset tutkijat
kotimaiseen keskusteluun analyyseja siitä mitä
muualla oli tapahtunut, kun sosiaalipalvelut oli
avattu kilpailulle (6,7). Muualla saatujen eriar-
voisuuden kasvusta kertovien tulosten perusteella
tutkijat esittivät hankilain soveltamisalaan
rajoituksia. Niitä ei otettu huomioon ja niin tois-
tuivat muualta tutut ongelmat kuten palveluiden
pirstaloituminen, monimutkaistuva palvelujär-
jestelmä, palveluiden tuottajien ja työntekijöiden
suuri vaihtuvuus. Tästä ovat kärsineet erityisesti
eniten palveluista riippuvaiset lapset, eri ikäiset
vaikeavammaiset henkilöt sekä päivittäin paljon
apua ja hoitoa tarvitsevat vanhukset.

Toisaalta jotkut tutkimustulokset näyttävät
ylilyövän itsensä läpi poliittisessa retoriikassa ja
päätokeenteossa. Iäkkäät ihmiset haluavat asua
kotonaan -toteamus on tästä hyvä esimerkki. Siinä
kilpistyy tutkimusta aina vaivaava dilemma
siitä mitä kysyä ja miten. Niin kauan, kun kysy-
ttiin, haluatko asua kotona vai hoivan piirissä,
saatiin valtaosalta vastaus ”kotona”. Se oli myös
poliittisesti sopiva, sillä kotihoidon kustannukset
arvioitiin hoivan piirissä asumista edullisimmiksi.
Uusimmissa kyselyissä on voinut myös valita
suositukseksi osoittautuneen vaihtoehdon ”kotona
riittävien palveluiden tukemana”.

Toinen esimerkki on käsitys kotiin tuotavien
palveluiden edullisuudesta ympärivuorokauti-
seen hoivaan verrattuna. Se on entisestään tiuken-
tanut pääsyä ympärivuorokautisen palveluasumisen
piiriin, kun kunnat valtion ohjauksessa
ovat suosineet kotihoitoa. Myös tähän liittyy
monia tutkimuksellisia ongelmia: mitä nämä
kustannukset ovat, miten niitä lasketaan, mitä
voidaan verrata mihin ja millaisia aikasarjoja
tarvitaan? Sitran julkaisema tutkimus iäkkäiden

käyttämien palveluiden kokonaiskustannuksista
Tampereella olikin sen vuoksi silmiä avaava.
Kun huomioon otettiin kotihoidon käyttö, ympärivuorokautinen
hoiva sekä lääkäri- ja poliklinikkapalvelut,
oli ympärivuorokautinen hoiva hyvin usein halvempaa
kokonaiskustannuksiltaan (8). Tutkimus on jäänyt vähälle
huomiolle, vaikka se haastaa koko palveluiden jär-
jestämisen tehokkuusajatuksen.

Onko tutkimustiedon sivuuttamisen takana
vallanrakenteet kuten ikäsyryntä ja asiantuntijuuteen
perustuvan vallan haastaminen? Ikäsyryntä on yleisin
syryntän muoto (9), ja se koskettaa kaikkia, jotka
saavat elää vanhuuteen asti ja oikeastaan jo sitä
ennen. Ikäsyryntää on kulttuurin ja sosiaalisen
elämän kaikille alueilla ja siksi sitä on vaikea
nähdä, haastaa ja muuttaa. Tutkimus ja tutkijat
elävät tämän keskellä. Heidän yhä kriittisemmät
viestinsä hyppäävät esiin, mutta myös hiljenevät
nopeasti. Asiantuntijatie-
don avoin väheksyntä päättäjien keskuudessa on
ilmiönä tuoreempi. Siihen ei näytä purevan tieto
kansalaisten tarpeista tai päätösten ennakoita-
vissa olevista seurauksista.

Syryntää puretaan puuttamalla jatkuvasti
sen eri ilmiöihin ja aktiivisesti tarjoamalla avun
ja hoivan tarpeessa oleville tilaa kertoa omista
toiveista ja tarpeista myös tutkimuksessa. Saat-
taakin käydä ilmi, että tekemällä asiat hieman
toisin, voidaan myös samoilla resursseilla vastata
heidän tarpeisiinsa paremmin ja syryntäm-
mmin. Ikäsyryntää – ja asiantuntijatie-
don väheksyntää – päätöksenteossa ja sen purkamis-
ta kannattaisi tutkia enemmän ja tarjota tuloksia
julkisuuteen ja päättäjille.

PÄIVI TOPO
VTT, dosentti, johtaja
Ikäinstituutti

LÄHTEET:

- (1) Merikanto T. Toimittajalta: Tein juttua Esperin ongelmista jo 10 vuotta sitten – joko nyt on aika ottaa vanhat ihmiset vakavasti? <https://yle.fi/uutiset/3-10618746>
- (2) Kröger T., van Aerschot I., Puthenparambil J.M. Ikääntyneiden hoivaköyhyys. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (2019):2, 124–134.
- (3) Finne-Soveri H. Miten rahat riittävät inhimillisesti kestäviin vanhushoivapalveluihin? Eduskunnan IKÄ-verkosto 14.11.2018

- (4) Ratkaisujen Suomi Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Valtioneuvoston kanslia.
- (5) THL. Kahdeksan faktaa vanhuspalvelujen tilasta. thl.fi/fi/-/8-faktaa-vanhuspalvelujen-tilasta 3.1.2019
- (6) Koivusalo M. Terveyspalvelut ja kilpailuttamisen kansainväliset ulottuvuudet. teoksessa Ollila E., Ilva M., Koivusalo M. (toim.) Kilpailuttaminen sosiaali- ja terveyspolitiikan näkökulmasta. STAKES, raportteja 276, Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi 2003
- (7) Koskiaho B. Hyvinvointipalvelujen tavaratalossa. Vastapaino 2008.
- (8) Lumio J. Laitoksesta kotiin – syntyikö säästöjä? Sitra, 2015.
- (9) Bratt, C., Abrams, D., Swift, H. J., Vauclair, C. M., & Marques, S. (2017). Perceived age discrimination across age in Europe: From an ageing society to a society for all ages. *Developmental psychology*, 54(1), 167–180. doi:10.1037/dev0000398